

Fateeva E. M.

LEARNING PROCESS MANAGEMENT IN THE CENTER PRE-UNIVERSITY TRAINING
AS A DIDACTIC SYSTEM

The article is devoted to the actual issue of pre-University management system of future students' training. The Preparatory Center is considered as a system of teaching and learning activity, and its components are - the subject of knowledge (person), knowledge process, knowledge product, knowledge objective, conditions and so on.

The article states that the educational process in pre-university training center of the system approach is a system that is in constant development. The structure of the educational process of the pre-University training center is a set of the following components: motivation - goals and objectives of education - learning content - principles of teaching - forms and methods - learning tools - results. Tactical training objectives are the process of planning and implementation of gradual learning of subjects, formation of skills. They are realized in the study of professionally oriented disciplines with different organizational forms of lessons.

One of the most important methodological components in the students' educational system structure are the principles of learning.

These principles combine theoretical concepts with pedagogical practices, reflect the relationship between the objective laws of educational process and objectives relating to the training organization and formation of future professional teachers.

Keywords: pre-professional education; pre-University training; systematic approach; motives, goals, principles of learning.

УДК 378+373.61+005.52:005.334

Черненко Н. М.*

КРИТЕРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ОЦІНЮВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ
У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті уточнено сутність понять «критерій», «готовність майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах», визначено й обґрунтовано критеріальний апарат діагностувального інструментарію оцінювання готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах; схарактеризовано компоненти (психологічний, когнітивний та організаційно-функціональний), критерії (активізованість, усвідомленість/неусвідомленість знань, гнучкість/ригідність умінь), показники такої готовності. Доведено, що поділ зазначених компонентів має умовний характер, оскільки як сутнісні характеристики компонента, так і показники самого компонента взаємозв'язані.

Ключові слова: критерії, показники, діагностувальний інструментарій, управління ризиками, оцінювання готовності, майбутні менеджери освіти.

Проблема ефективності управління навчальним закладом в умовах ринкових відносин набуває особливої актуальності з появою нових вимог, що висуваються до них ринком освітніх послуг та ринком праці, повноправним учасником яких є сучасна освітня організація. Будь-якій діяльності установи, підприємства, організації притаманні загальні риси: невизначеність, випадковість і ймовірність. Зазначені характеристики нерозривно пов'язані з поняттям ризику, його прояви можуть бути різними залежно від тієї чи іншої діяльності. Сфера освіти не є винятком. Зважаючи на те, що ризики наповнюють усі етапи процесу управління навчальним закладом, суттєво ускладнюються обов'язки та відповідальність менеджерів освіти, змінюються і розширюються функції, ускладнюється їхня роль у сучасній освіті, що вимагає відповідної підготовки.

© Черненко Н. М.

Розвиток сучасної концепції якості підготовки фахівця розглянуто в працях Ю. Адлера, В. Байденко, Е. Володіної, О. Голосова, А. Денисової, А. Егоршина, Е. Короткова, І. Лернера та ін.; професійна підготовка фахівців у вищій школі – А. Богуш, З. Курлянд, І. Богданової, Е. Карпової, Н. Кічук, І. Княжевої, А. Ліненко, І. Пальшкової, Г. Яворської та ін. Сучасні аспекти ризиків порушують у своїх працях такі науковці: А. Вайнер, В. Заїкіна, Д. Корнілова, Е. Мінкова, А. Обухов, Н. Сабініна, Е. Хабібуллін та ін. В останні десятиріччя об'єктом наукових інтересів усе частіше стають проблеми ризику та невизначеності в управлінській діяльності, водночас питання підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах досі поза увагою вчених.

Мета статті: розроблення й обґрунтування критеріального апарату діагностувального інструментарію оцінювання готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах.

Специфічність досліджуваного феномену – готовність майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах, відсутність наукових наробок із проблеми його формування – вимагали розроблення відповідного критеріального апарату. Критерій – підстава для оцінювання, визначення або класифікації чогось; мірило [2, с. 465]; ознака, на основі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікація чогось [5, с. 254]. У педагогіці під «критерієм» учені розуміють: В. Валієва – вимоги, яким має задовольняти явище і який-небудь об'єкт, З. Курлянд – мірило оцінки та необхідну й достатню умову проявлення або існування якогось явища чи процесу; В. Корнєщук – об'єктивну міру деякого явища, у якому має бути відображена природа вимірюваного явища й динаміка змін властивості, яку критерій виражає; Л. Савченко – міру (ступінь) прояву ознаки, що характеризує ефективність підготовки. Є. Іванченко наголошує на тому, що необхідною вимогою педагогічного експерименту є необхідність визначення критеріїв тієї властивості, на вивчення якої спрямовано дослідження, Г. Алфьорова вважає, що критерій дає можливість отримати найбільш повне уявлення про якісний і кількісний стан складових компонентів готовності, являє собою те, що має бути передбачене; А. Міщенко пропонує як критерії використовувати мотиваційну, теоретичну, практичну готовність і креативність.

Отже, саме критерії – активізованість, усвідомленість/неусвідомленість знань, гнучкість/ригідність умінь – є мірилами готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах.

Розкриємо сутність кожного з критеріїв, що дозволить обґрунтувати доцільність такого вибору. Щодо першого критерію, то готовність майбутнього менеджера освіти до управління ризиками за психологічним компонентом вимірюється активізованістю. Р. Ерсьозоглу, В. Корнєщук зазначають, що термін «активізованість» (на відміну від активності) підкреслює, що ступінь цієї активності може бути різний, оскільки активність керована з боку особистості менеджера освіти [4, с. 84]. Зауважимо, що активність визначає діяльність і є рушійною силою, джерелом пробудження в людині її «потенціалів». Психологічну характеристику активності визначають мотиви особистості, її спрямованість, здібності, ціннісні орієнтації тощо. Небезпідставно О. Скрипченко констатує, що не можна уявити оптимальної діяльності, позбавленої активності, оскільки активність не тільки передуює діяльності, а й «супроводжує» її протягом усього процесу. За допомогою активності особистість мобілізує свої здібності, переборює інерцію, розраховуючи свої сили, час, можливості для досягнення тієї чи іншої мети. Діяльність здійснюється не тільки більш конструктивно, а й у певному напрямку, з певною орієнтацією – на інших, на себе тощо.

Отже, активність надає діяльності особливої особистісної значущості. Активізованість означає, що в будь-якій ситуації ризику в навчальному закладі особистісні характеристики менеджера освіти за психологічним компонентом виявляються активно, усвідомлено (згідно з теорією компенсацій більше активізовані характеристики можуть компенсувати недостатню активізованість інших, що суттєво

не впливає на загальний рівень психологічної готовності) і забезпечують тим самим досягнення результату.

Так, критерій «усвідомленість – неусвідомленість знань» характеризується: по-перше, аналізом властивостей, ознак предметів і явищ, одержаних унаслідок їх безпосереднього сприймання та зафіксованих в уявленнях, з погляду значущості для розкриття суті цих предметів і явищ; по-друге, логічним групуванням істотних ознак і властивостей; по-третє, «мисленневим» осягненням суті, причин і наслідків предметів і явищ та формулюванням узагальнених ідей, висновків, понять, законів; по-четверте, перевіркою обґрунтованості і правильності висновків [3, с. 242]. У педагогічній енциклопедії усвідомлення знань характеризується насиченим конкретним змістом, чітким уявленням і розумінням предметів, явищ, які вивчаються, їх закономірностями, здатністю не тільки називати, але й описувати і пояснювати ті факти, що вивчаються, вказувати на їх взаємозв'язок і відношення, обґрунтовувати положення, робити відповідні висновки [7, с. 120]. Усвідомленість знань характеризується такими ознаками, як здатність розрізняти характер зв'язків між знаннями, виявляти суттєві й несуттєві зв'язки; розуміти механізми встановлення та вияву цих зв'язків, підстави для засвоєння знань, способи їх отримання, принципи, на яких ґрунтуються різні способи засвоєння і застосування знань [6, с. 34]; неформальність, особистісна значущість знань, оперативність, дієвість знань, перенесення знань [9, с. 84].

Отже, під усвідомленням знань розуміємо вкладання у сприйняту інформацію певного смислу, встановлення зв'язків між фактами, даних власних спостережень і висновків.

Одним із критеріїв діагностування готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах є «гнучкість – ригідність умінь». Гнучкість умінь характеризується здатністю встановлювати асоціативні зв'язки і переходити (у мисленні й поведженні) від явищ одного класу до інших, часто далеких за змістом, швидко і легко знаходити нові рішення [9, с. 85-86]. Учена М. Торган зазначає, що співвідношення між гнучкістю і ригідністю має складний характер, водночас ригідність розглядає через нездатність або неготовність фахівця до перебудови запланованої схеми активності в умовах, коли раніше намічена програма потребує суттєвих змін.

Критерій «гнучкість умінь» розглядаємо як здатність належно виконувати певні процедури з управління ризиками, здійснювати аналітико-синтетичні дії, застосовуючи інструментарій відповідно до ситуацій невизначеності, підсумовуючи і розробляючи пропозиції та рекомендації. У свою чергу ригідність виключає можливе застосування умінь у нових умовах, що характеризується нездатністю майбутніх менеджерів освіти враховувати різновиди ситуації невизначеності, змінювати інструментарій та враховувати специфіку ризиків. У майбутніх менеджерів освіти виникають труднощі в перебудові сприйняття і уявлень в зміненій обстановці.

Отже, відповідно до визначених критеріїв та їх показників було розроблено діагностувальний інструментарій, що дозволив провести дослідження за кожним із компонентів (психологічний, когнітивний, організаційно-функціональний) і показників готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в начальних закладах, що включав як створені нами методики, необхідність розробки яких викликана відсутністю адекватних предмету дослідження діагностичних засобів, так і відомі апробовані, такі що довели свою ефективність, методики вітчизняних і зарубіжних авторів.

Вибір діагностичного інструментарію зумовлений завданнями, предметом дослідження, його сутністю, можливостями і доцільністю використання тієї чи іншої методики, а також загальними вимогами до діагностичної процедури [1; 8], а саме:

- першочерговим є чітке визначення домену, що буде оцінюватись;
- залежно від мети оцінювання, домену необхідно обрати відповідний метод вимірювання, враховуючи, що стандартизованість має бути єдиною процедурою проведення й оцінки виконання завдань методики;

- забезпечувати розробку інструментів та послуг з оцінювання за відповідними професійними, технічними та правовими стандартами;
- здійснювати ретельний перегляд та оцінку наявних стратегій, інструментів оцінювання, що повинні відповідати меті дослідження;
- базувати всі висловлювання про властивості інструментів і послуг з оцінювання на валідній оцінці відкритої та доступної широкому загалу інформації;
- рекомендувати відбір інструментів оцінювання на підставі відкритих задокументованих доказів придатності, а не на основі непідтверджених висловлювань;
- вибирати той чи інший метод вимірювання знань, що має ґрунтуватися на критеріях, які визначають їх якість (валідність, об'єктивність, надійність, точність);
- інтерпретація результатів має передбачати наявність критеріальної або нормативної шкали оцінювання.

У межах психологічного компоненту за критерієм «активізованість» вимірювання показника усвідомлення важливості управління ризиками в навчальних закладах майбутніми менеджерами освіти передбачало використання питальника «Управління ризиками у навчальних закладах – вимога часу чи міф»; наявність мотиваційної настанови до управління ризиками – методики «Визначення прагнення до ризику та рівня мотивації досягнення цілі й успіху» Т. Елерса; схильність майбутніх менеджерів освіти до ризику – діагностики рівня особистісної готовності до ризику («PSK» Шуберта); настанови на зміни – методики «Особистісна готовність до змін PCRS», за Н. Бажановою та Г. Бардієр; толерантність до невизначеності – методики «Толерантність до невизначеності» Г Солдатової; асертивність – тесту на асертивність; гнучкість мислення – методики А. Лачинса «Гнучкість мислення».

У межах когнітивного компоненту за критерієм «усвідомленість/ неусвідомленість знань» вимірювання показників знання концептуальних положень управління ризиками в навчальних закладах, знання процесів управління ризиками передбачали використання розроблених тестових завдань; володіння методами обробки ризиків в навчальних закладах відповідно до процесів управління ризиками і володіння шляхами запобігання та подолання ризиків у навчальному закладі оцінювалося завдяки міні-кейсам; показники здатності до мисленнєвого логічного структурування й адаптивного мислення – діагностика особистісної готовності до змін «PCRS», методики А. Лачинса «Гнучкість мислення».

У межах організаційно-функціонального компоненту за критерієм «гнучкість/ригідність умінь» вимірювання показників: уміння застосовувати методи ідентифікації ризиків та класифікувати виявлені ризики в навчальному закладі, здійснювати кількісний та якісний аналіз ризиків, визначати найбільш критичні ризики; планувати реагування на ризики; здійснювати моніторинг з оцінки ризиків відповідно до розроблених методик; формувати пропозиції та рекомендації за підсумками проведення моніторингу передбачали використання розробленого кейсу «Процедура та інструменти управління ризиками».

Визначені критерії та їх показники дали можливість схарактеризувати рівні готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах. Такими рівнями було обрано: низький, середній, достатній. Емпіричний досвід, пов'язаний з аналізом динаміки кожного з критеріїв та їх показників у слухачів магістратури зі спеціальності «Управління навчальним закладом», дозволив стверджувати про достатність такого трирівневого оцінювання для здійснення об'єктивного аналізу емпіричних даних, оскільки вибір зазначеної шкали параметрів також зумовлений об'ємом вибірки, адже, за даними статистики, чим довша шкала, тим вищий коефіцієнт варіації і тим більший має бути об'єм вибірки.

Отже, готовність майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальному закладі становить собою результат підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальному закладі, зумовлений інтеграцією психологічного, когнітивного та організаційно-функціонального компонентів. Поділ

значених компонентів має умовний характер, оскільки як сутнісні характеристики компонента, так і показники самого компонента взаємозв'язані.

Визначені критерії – активізованість, усвідомленість/неусвідомленість знань, гнучкість/ригідність умінь – є мірилами готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах. Означені критерії тісно взаємозв'язані, оскільки для того, щоб здійснювати управління ризиками, майбутній менеджер освіти має бути не лише мотивованим, спрямованим на мобілізацію ресурсів суб'єкта, але й постійно активізованим; має не тільки володіти певними знаннями з управління ризиками, але й застосовувати їх усвідомлено; не тільки мати засновані на цих знаннях практичні вміння, але й бути здатним адаптувати їх до мінливих ситуацій ризику; не тільки володіти необхідними для виконання професійно важливими якостями, але й постійно їх активізувати, щоб забезпечити ефективне управління ризиками в навчальних закладах.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці методики формування готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах.

Література:

1. Булах І. Створюємо якісний тест / І. Булах, М. Мруга. – К. : Майстер-клас, 2006. – 160 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1977. – 376 с.
4. Ерсъозоглу Р. Формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти засобами тренінгових технологій у фаховій підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ерсъозоглу Рукіє. – Одеса, 2013. – 234 с.
5. Загнітко А. П. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова / А. П. Загнітко, І. А. Шукіна. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 704 с.
6. Лернер И. Я. Качества знаний учащихся. Какими они должны быть? / И. Я. Лернер. – М. : Знание, 1978. – 48 с.
7. Педагогическая энциклопедия / [гл. ред. И. А. Каиров, Ф. Н. Петров]. – Т. 2. – М. : Сов. энцикл., 1965. – 911 с.
8. Педагогічне оцінювання і тестування. Правила, стандарти, відповідальність / [Болюбаш Я. Я., Булах І. Є., Мруга М. М., Філончук І. В.]. – К. : Майстер-клас, 2007. – 272 с.
9. Торган М. М. Підготовка менеджерів освіти до здійснення контрольно-діагностичних функцій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Торган Маріанна Миколаївна. – Одеса, 2011. – 226 с.

Черненко Н. Н.

КРИТЕРИАЛЬНЫЙ АППАРАТ ОЦЕНИВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ ОБРАЗОВАНИЯ К УПРАВЛЕНИЮ РИСКАМИ В УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статті уточнена сутність понять «критерій», «готовність майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах», визначено та обґрунтовано критеріальний апарат діагностичного інструментарія оцінювання готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками в навчальних закладах; охарактеризовано компоненти (психологічний, когнітивний і організаційно-функціональний), критерії (активізованість, усвідомленість/неусвідомленість знань, гнучкість/ригідність умінь), показники вказаної готовності. Доведено, що розділення вказаних компонентів має умовний характер, оскільки як сутнісні характеристики компонента, так і показники самого компонента взаємозв'язані.

Ключевые слова: критерии, показатели, диагностирующий инструментарий, управление рисками, оценка готовности, будущие менеджеры образования.

Chernenko N. N.

CRITERIA-BASED ASSESSMENT OF PREPAREDNESS OF FUTURE
EDUCATIONAL MANAGERS FOR RISK-MANAGEMENT AT EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The concepts «criterion» and «preparedness of future educational managers for risk-management at educational institutions» are provided in the article. The criteria-based approach of preparedness of future educational managers for risk-management at educational institutions is confirmed and described. The components, criteria, and indicators of this preparedness are characterized as well.

The author considers the preparedness of future educational managers for risk-management at educational institution as a result of preparing them for this specific kind of activity, which is determined by the integration of psychological, cognitive, organizational and functional components.

The division of these components is rather conditional, as both the essential characteristics and indices of the components are interrelated.

The following criteria have been defined: activation, realization/unconsciousness of knowledge, flexibility/rigidity of skills, which act like a measure of preparedness of future educational managers for risk-management at educational institutions.

These criteria are closely connected, as in order to provide risk-management at educational institution a future educational manager should be not only motivated, oriented at subject's resource deployment, but also be able to activate them continuously; not only have profound knowledge in risk-management, but also be able to use them consciously; not only have some knowledge-based practical skills, but also be able to adapt them to the changing risk situations; not only have necessary professional skills, but be able to activate and use them to provide the efficient risk-management at educational institution.

Keywords: criteria, indices, criteria-based assessment, risk-management, future educational managers.